

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

БОРИСЕНКО КАТЕРИНА ГРИГОРІВНА

УДК 821.161.2'04

**ЯВИЩЕ СИНКРЕТИЗМУ ПОЕЗІЇ ТА ПРОЗИ
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ БАРОКОВОЇ ДОБИ**

10.01.01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

ХАРКІВ – 2003

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківському державному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Ушкалов Леонід Володимирович,
Харківський державний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
професор кафедри української літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Білоус Петро Васильович,
Житомирський державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри української літератури

кандидат філологічних наук
Магушек Олена Юріївна,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
доцент кафедри історії української літератури

Провідна установа – Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України,
відділ давньої та класичної української літератури, м. Київ

Захист відбудеться “___” _____ 2003 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.07 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України за адресою: 61077, м. Харків, пл. Свободи, 4, авд. П-37.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (61077, м. Харків, пл. Свободи, 4).

Автореферат розіслано “___” _____ 2003 року

Учений секретар
спеціалізованої
Н. І. ГНОЄВА

вченої

ради

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Одним із найголовніших напрямків сучасного українського літературознавства є ґрунтовне вивчення вітчизняного письменства барокової доби. Класичні студії над історією української літератури XVII – XVIII ст. на взір праць Миколи Сумцова “Иоанникий Галатовский. К истории южнорусской литературы XVII в.” (1884), “К истории южнорусской литературы XVII столетия. Лазарь Баранович” (1885), Миколи Петрова “Очерки из истории украинской литературы XVII и XVIII веков. Киевская искусственная литература XVII и XVIII вв., преимущественно драматическая” (1911), а особливо Володимира Перетця “Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI – XVIII веков” (1928) та Дмитра Чижевського “Український літературний барок” (1941 – 1944), “Історія української літератури. Від початків до доби реалізму” (1956) заклали надійні підвалини цієї справи. Пізніші студії Андреаса Анг’яла, Володимира Кречотня, Богдани Криси, Ришарша Лужного, Олекси Мишанича, Дмитра Наливайка, Григорія Сивоконя, Людмили Софронової, Миколи Сулими, Леоніда Ушкалова та інших дослідників додали чимало нового в сьогочасні уявлення про українське літературне бароко.

Тим часом низка питань щодо розвитку літератури бароко в Україні заслуговує на докладніший розгляд. Одним із них, на нашу думку, є з’ясування ролі риторичної традиції в українському письменстві барокової доби. До цього спонукає, зокрема, й активне опрацювання проблем літературної риторики в європейській науці останніх десятиліть, починаючи від піонерської студії Ернста-Роберта Курціуса “Європейські літератури та латинське середньовіччя” (1948). Досить пригадати хоча б такий напрям сучасних гуманістичних студій як неориторика, що виник у 60 – 70-і роки минулого століття на перехресті структуралізму, семіології та “нової критики”.

Яскравим виявом риторичної основи в українській літературі доби бароко є синкретизм поезії та прози.

Як відомо, в українському літературознавстві на хистку межі між поезією та прозою вказував ще П. Гулак-Артемівський. У статті “О поэзии и красноречии” він зазначав, що схожість між поезією та красномовством у пору їхнього зародження та поступове розходження в період становлення як окремих видів залежить від досконалості суспільства, тобто від форм людської освіченості та розвитку здібностей, а також від розмаїтих впливів, що їх можуть чинити різниця клімату, характер народу, звичаї, спосіб правління й життя, особливості громадського та політичного устрою, а найпосутніше – закони совісті й віросповідання.

Зацікавлення риторичним стрижнем власне барокової літератури виявилось вже наприкінці XIX ст., що переконливо засвідчують згадані вище розвідки М. Сумцова, де неабияке місце відведене докладному аналізу риторичного інструментарію письменства. Трохи перегадом Д. Чижевський указував на синкретичність барокового письма як на одну з особливостей тогочасної літератури.

Тим часом низка дотичних до порушеної проблематики ґрунтовних розвідок з'явилася лише в другій половині ХХ ст. Передовсім варто вказати на дослідження В. Кречотня “Становлення поетичних форм в українській літературі ХVІІ ст.”, “Українська книжна поезія середини ХVІІ ст.”, “Художність давньої української прози (ХVІІ – ХVІІІ ст.)”, де автор окреслив релігійне ораторство як потужну лабораторію, в котрій “культивувалися найрізноманітніші форми художнього словесного зображення й вираження”¹, та виокремив декілька форм побутування віршових вкраплень у прозових творах.

Ця проблема почасти заторкується у студіях М. Сулими “Про версифікаційні особливості книжної україномовної поезії середини ХVІІ ст.” і “Українське віршування кінця ХVІ – початку ХVІІ ст.”, В. Маслюка “Латинимовні поетики і риторики ХVІІ – першої половини ХVІІІ ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні”, Д. Наливайка “Київські поетики ХVІІ – початку ХVІІІ ст. в контексті європейського літературного процесу”, Г. Сивоконя “Давні українські поетики”. Цікаві спостереження щодо єдності поетики та риторики зробили Б. Крива в монографії “Пересотворення світу: Українська поезія ХVІІ – ХVІІІ століть”, Л. Ушкалов у працях “Світ українського барокко: Філологічні етюди” та “Українське барокове богومислення: Сім етюдів про Григорія Сковороду”, Р. Радишевський у дослідженні “Польськомовна українська поезія кінця ХVІІ – початку ХVІІІ ст.”, О. Циганок у студії “З історії латинських літературних впливів в українському письменстві ХVІ – ХVІІ ст.” та інші.

Однак, варто вказати й на те, що проблема синкретизму поезії та прози в українській бароковій літературі досі не була предметом окремої спеціальної студії, яка би комплексно висвітлювала це складне та важливе явище. Цим і обумовлена актуальність теми дослідження.

Метою нашої дисертаційної студії є з'ясування основних питань, пов'язаних із синкретизмом поезії та прози в українському письменстві ХVІІ – ХVІІІ ст., а саме генези цього явища, його природи та форм існування, а також його розвитку.

Відповідно до поставленої мети, сформульовано такі завдання:

- 1) встановити причини, котрі спонукали давніх авторів поєднувати поезію та прозу в межах одного тексту;
- 2) з'ясувати особливості синкретизму поезії та прози в різних літературних жанрах;
- 3) окреслити функції поетичних (прозових) вкраплень до прозових (поетичних) текстів.

За матеріал роботи будуть слугувати переважно українсько- та польськомовні тексти Кирила Транквіліона-Ставровецького, Ісаї Копинського, Віталія Дубенського, Іоанікія Ґалятовського, Дмитра Туптала, Івана Максимовича, Лазаря Барановича, Івана Орновського, Стефана Яворського, Мануйла Козачинського та інших. Частина з цих стародруків, зокрема “Pełnia nieubuwaiącego chwaiaiu...”, “Знаменія пришествія антихриста”,

¹ Кречотень В. Художність давньої української прози (ХVІІ – ХVІІІ ст.) // Кречотень В. Вибрані праці. – К.: Обереги, 1999. – С. 20.

“Августейшей непоб...димой імператриц... ея священн...йшему царському величеству Єлизавет... Петровн...”, “Алфавіт духовний”, “Театрон”, досі в українському літературознавстві спеціально не вивчалися або згадувалися лише побіжно.

Об’єктом дослідження є учительні книжки, полемічні трактати та панегірики XVII – XVIII століть.

Предметом студії є композиційні, тематичні та жанрові особливості поєднання поезії та прози в рамцях одного тексту.

При цьому ми послуговуємося описовим, порівняльно-історичним та структуральним методами, які застосовуються з метою виявлення специфічних рис синкретизму поезії та прози в українській літературі барокової доби. Методологічну основу дисертації складають також праці з неориторики, герменевтики, семіотики, психоаналізу, що дає змогу більш точно з’ясувати механізми та особливості творення тексту, зокрема поєднання в ньому двох літературних видів – поезії та прози.

Наукова новизна дисертації полягає в осмисленні явища синкретизму поезії та прози в українській літературі в рамцях барокової риторичної традиції та в контексті світового літературного процесу, а також у з’ясуванні теоретико-літературних, історико-філософських засад цього феномена.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження обумовлюється тим, що вивчення особливостей синкретизму поезії та прози в українській літературі XVII – XVIII століть дає можливість більш повно охарактеризувати шляхи розвитку української барокової літератури, оскільки це явище позначилося на провідних тогочасних жанрах і дозволяє говорити про специфіку барокової риторики.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані як матеріал для викладання вузівського курсу історії української літератури XVII – XVIII століть, спецкурсів та спецсемінарів із давньої української літератури на філологічних факультетах університетів та педагогічних інститутів, а також при написанні вузівських підручників та посібників.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження були апробовані на Шостих Сумцовських читаннях – науковій конференції, присвяченій 80-річчю Музею Слобідської України імені Г. С. Сковороди (Харків, 14 квітня 2000 р.), Шостому семінарі творчої молоді України (Ірпінь, 1 – 9 травня 2000 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Міф і легенда у світовій літературі” (Чернівці, 26 – 29 вересня 2000 р.), Міжнародній науковій конференції “Література и христианство” (Белгород, 2 – 4 жовтня 2000 р.), на Шостій всеукраїнській науково-теоретичній конференції молодих учених (Київ, 20 червня 2001 р.), на науковій студентській конференції “Міфи та міфотворчість” (Миколаїв, 4 квітня 2002 р.).

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження і має такий вигляд: вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури, який нараховує 280 позицій. Загальний обсяг нашої роботи становить 182 сторінок, із них 158 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, розглянуто стан вивчення проблеми в працях істориків української літератури XIX – XX століть, визначено мету й завдання дослідження.

Перший розділ дисертаційного дослідження “Явище синкретизму поезії та прози в українських учительних текстах XVII – XVIII століть” присвячено докладному вивченню феномена поєднання поезії та прози в українській дидактичній літературі епохи бароко.

Природа дидактичної літератури та її суспільна необхідність виходять з передумови, що людина в житті – вічний учень, а обов’язок мудреця, покликаного Богом, – учити людей, передавати слово правди, допомагати осягнути сенс життя. Тому ця література набуває неабиякої популярності за християнської доби й побутує не лише в поетичних, але й в інших жанрах (проповіді, апологи, мораліте, міраклі тощо).

Обираючи об’єктом дослідження “Діоптру” о. Віталія Дубенського, “Алфавіт духовний” Ісаї Копинського, “Перло многоц...нное” Кирила Транквіліона-Ставровецького, “Руно орошенное” Дмитра Туптала, “Театрон” Івана Максимовича, ми прагнули відстежити явище синкретизму в різних ракурсах, тобто в його часовій тривалості, різножанровості (у творах на релігійну та світську тематику), православній та уніатській традиціях, у перекладній та оригінальній літературі.

Аналізуючи дидактичну літературу XVII – XVIII століть, ми виявили низку мотивів (швидкоплинність і марність людського життя, проблема життя і смерті, гріха й покари, мотив наслідування Христа, віри у вічне життя тощо) та образів (саду, серця), що дають змогу розглядати ці твори в рідчій барокової традиції, як такі, що постали, спираючись на вимоги барокової риторики.

Ведучи мову про поетичні вкраплення до перекладеного з грецької тексту “Діоптри” о. Віталія Дубенського, ми вказуємо на те, що оригінальні епіграми, розташовані наприкінці кожного розділу, виконують функцію своєрідного резюме, стисло передаючи думки, викладені в прозовій частині. Кожен вірш, уведений до тексту “Діоптри”, має несподіваний, афористично загострений фінал, що цілком узгоджується з бароковим вченням про дотепність (концептизм), котре спонукало тогочасних письменників до пошуку несподіваних метафор та алегорій, найвиразніше оприявлених саме у віршованих висновках. Спонукаати автора до застосування віршованих вкраплень могло також бажання поширити інформацію в усному вигляді – подібний прийом був відомий ще в античній культурі.

Однак у “Діоптри” наглядно оприявлюється вторинність тексту віршованого стосовно прозового. Час написання твору (1603 р.) дозволяє трактувати “Діоптру” як ключ до розуміння інших авторів чи творів, подібних за методом, зокрема пізніших віршів Климентія Зіновїва та Івана Величковського, поетичних сентенцій Івана Максимовича.

Аналізуючи текст “Алфавіту духовного” Ісаї Копинського, ми завважуємо, що за ситуації витіснення одного літературного виду іншим або ж виокремлення одного виду з

іншого (чи постання поезії та прози як самостійних явищ) є закономірною поява текстів, які містять ознаки обох цих видів. Найперше йдеться про введені до тексту “Алфавіту духовного” “стихословія”, написані метризованою прозою. Тут варто зауважити, що опозиція “вірш – проза” не усвідомлювалася українською літературою IX – XVI століть, цей процес відбувається лише за доби бароко й проходить поступово. Вірш усвідомлюється лише як частина певного обрядового дійства, у нашому випадку – літургійного, бо навіть стилістично тяжіє до молитовної форми.

Ведучи мову про постання поезії та прози як самостійних видів, ми наголошуємо на тому, що тогочасні автори або ж прагнули “розбавити” перекладні прозові тексти власними епіграмами, як, приміром, о. Віталій Дубенський у “Діюптрі”, або ж намагалися в оригінальних творах, принаймні в теоретичних відступах, увиразнити для читача опозицію “вірш – проза”. Таким чином усвідомлювалася різниця між цими літературними видами, що супроводжувалося з’явою перехідних форм на взір метризованої прози.

Окрім того, виразне тяжіння до молитовної ритміки та стилістики мало викликати в реципієнта сприйняття авторської думки як певної аксіоми. У такий спосіб утілювалася й найголовніша мета, котру ставив перед собою бароковий автор, – уславити Бога, послуговуючись усіма доступними йому художніми засобами. Окрім того, твір, який, вочевидь, мав за взірєць літургійні піснеспіви, вказував на ще одну суттєву деталь: вірш як такий іще не завжди мислився як явище, що може існувати без музики, самостійно, тобто бути “в чистому вигляді” (М. Гаспаров) протилежністю прозі.

Підтвердження цьому можемо знайти й у тексті “Перла многоц...нного” Кирила Транквіліона-Ставровецького. Як відомо, у цьому творі автор обстоює погляди, систематично викладені раніше в “Зерцалі богослові” (як указував Д. Чижевський, “у Ставровецького знайдемо не тільки окремі філософські думки і не тільки цілісний світогляд, а й спроби його систематичного викладу”²). Так, у творі, що аналізується, ми подибуємо, зокрема, вчення про чотири світи:

- 1) невидимий світ духовних сутностей;
- 2) видимий, тілесний або духовний світ;
- 3) людина, або мікрокосмос;
- 4) світ зла, що є творивом диявола .

Окреслюючи функції поетичних вкраплень, Кирило Транквіліон-Ставровецький наголошував на їхній придатності до співу.

Вірші, введені Кирилом Транквіліоном-Ставровецьким до свого твору, є нерівноскладовими. Таку формальну “незграбність”, на нашу думку, можна пояснити прагненням митців бароко викликати сильні враження, котрі іноді виходять “поза межі краси” (Д. Чижевський). Варто підкреслити, що, на відміну від “Алфавіту духовного” Ісаї Копинського, поетичні вкраплення в тексті “Перла многоц...нного” не є метризованою прозою, – попри певну формальну незграбність, це вже “вірші”, які мають за основу, як і “Алфавіт”, літургію. Вони передують прозовим коментарям, але не просто апелюють до

² Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Мюнхен, 1983. – С. 32.

почуттів реципієнта, а привносять до тексту елемент інтелектуальної гри, як, скажімо, епіграми “Діоптри”. Однак, якщо о. Віталій Дубенський уводить поезію до перекладного твору, намагаючись тим самим дещо “осучаснити” давній текст, то Кирило Транквіліон-Ставровецький прагне поєднати в оригінальному творі прозову та поетичну лінії, що дає змогу говорити й про певні тенденції розвитку прози, як-от поява рис оповідання, що ґрунтується на біблійних сюжетах.

Ще більшою мірою оповідний елемент увиразнюється у вступних та “прилогах” книжки Дмитра Туптала “Руно орошенное” – славетної збірки див доби високого бароко. Твір витримано в річищі Арістотелевої “Риторики”, що засвідчує зокрема поєднання епідиктичного (присвята гетьманові Іванові Мазепі) та дидактичного тексту.

Кожен розділ цього твору складається з кількох елементів:

- 1) вступу, тобто опису дива, явленого іконою Божої Матері;
- 2) “бес...ди”, в якій автор окреслює причину того чи іншого гріха;
- 3) “нравоучення”, що наставляє на “шлях істини”;
- 4) “прилогу”, котрий ілюструє порушену тему прикладом із життя праведників.

Така побудова (перші три параграфи є ентимемою, а четвертий – прикладом) узгоджується з вимогами барокової теорії красномовства.

Поетичні вкраплення до цього тексту можна тлумачити як засіб виокремлення основних ідей, котрі розробляються протягом твору, а також як засіб, що спонукав реципієнта до інтелектуальної роботи.

Інтелектуальна гра, напевне, спонукала й ще одного знаного українського письменника “мазепинської” доби Івана Максимовича ввести епіграми до тексту свого “Театрона” – одного з перших трактатів української літератури, де домінує світський елемент.

Як відомо, праця наступника Лазаря Барановича на чернігівській кафедрі Івана Максимовича є перекладом “Театру політичного” папського каноніка та професора богослов’я Амвросія Марліана, що містить низку морально-політичних настанов. Однак сам Максимович не вказує на те, що його твір є перекладом.

Поєднання поезії та прози в “Театроні” можна вважати за один із проявів барокового концептизму. Як відомо, польський теоретик М. К. Сарбєвський, чия “Поетика” високо цінувалася тогочасними українськими авторами, окреслюючи природу концепту, вказував на те, що концепт виникає тоді, коли з вислову випливає щось неочікуване або протилежне, коли “узгоджене” стикається з “неузгодженим”. Уміння поєднувати суперечності поціновувалося під ту пору як властивість гнучкого розуму, адже воно давало змогу відчувати гармонію в суперечливому довколишньому світі. Саме тому дотепне поєднання протилежностей (концепт) стало основою естетики бароко, а містичність, метафоричність, гіперболічність, парадоксальність, антиномічність – характерними рисами літератури бароко загалом.

Головне завдання, що стояло перед автором, – переконливо донести до читача свою думку й подати йому нову інформацію. Іван Максимович, певно, чудово розумів, що

“найбільше інформації несуть порушення очікуваного порядку. Виразним місцям тексту в читацькому сприйнятті відповідає категорія здивування”³. Саме вона є прикметною рисою бароко, коли влучність, несподіваність, афористична загостреність вислову цінувалися найбільше. Досягнути цього було значно легше, послуговуючись поетичними засобами.

Відтак, проаналізувавши учительні трактати о. Віталія Дубенського, Ісаї Копинського, Кирила Транквіліона-Ставровецького, Дмитра Туптала та Івана Максимовича, ми виокремлюємо дві тенденції, що спонукали наших письменників до поєднання поезії та прози в межах одного тексту.

Найперше вказуємо на те, що українська учительна література мала за взірць літургію й, відповідно до цього, намагалася запроваджувати до прозових текстів дидактичних праць вірші, наслідуючи літургійні піснеспіви (“Алфавіт духовний” Ісаї Копинського, “Перло многоц...нное” Кирила Транквіліона-Ставровецького). Ця обставина є свідченням того, що вірш іще не усвідомлювався як самостійне явище, яке може існувати поза межами прози та без застосування музики.

Другу лінію ми пов’язуємо з поширенням західних барокових літературних теорій, що в своїй основі мали вчення про концепт (“Діютра” Віталія Дубенського, “Руно орошенное” Дмитра Туптала, “Театрон” Івана Максимовича). Саме вірші значно більше надавалися до експериментування, дозволяючи водночас зосереджувати увагу реципієнта на найсуттєвішому.

У другому розділі “Поєднання поезії та прози в рамках барокового полемічного дискурсу” аналізуються полемічні трактати XVII – XVIII століть з метою з’ясування особливостей поетичних вкраплень до текстів, у яких дискутуються суто богословські питання. Обираючи об’єктом дослідження трактати “Nowa miara starej wiary...” Лазаря Барановича, “Месія правдивий” Іоанікія Галятовського, “Знаменія пришествія антихриста” і “Камень в...ры” Стефана Яворського, ми намагалися відстежити явище синкретизму поезії та прози в полемічних писаннях авторів “чернігівського” кола. Тексти, що аналізуються, мають різне спрямування (відповідно: антикатолицьке, антиюдейське, антирозкольникське та антипротестантське). Студіюючи згадані твори, ми з’ясували дві жанрові лінії, до яких тяжіють полемічні розправи давніх авторів:

- 1) епістолярний жанр;
- 2) науковий трактат.

Ці відмінності позначилися на специфіці застосування поетичних вкраплень.

Відтак, аналізуючи текст “Nowej miary...” Лазаря Барановича, ми виявили, що цей трактат засвідчує новий етап розвитку полемічної літератури: од відвертих образ на адресу опонента діячі православ’я переходять до ясної, чіткої аргументації своїх позицій. Отже, епоха середньовічної полеміки, а також доба полеміки ренесансно-реформаційної відходять, поступаючись місцем новим формам дискусії, які передбачали перш за все наукове підґрунтя. Водночас, звертаючись до свого супротивника, тогочасний автор прагне дотриматись і головної барокової вимоги – подивувати.

³ Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика / Пер. з нім. – К.: Юніверс, 2001. – С. 27.

На нашу думку, саме в цьому річищі варто розглядати віршовані вкраплення до тексту “Nowej miary...”. Відкинувши прийом лайки, який часом переобтяжував полемічні розправи його попередників, Лазар Баранович прагнув “зодягнути” свої почуття в шати віршованої форми. Таким чином, поетичні тексти постають у цьому творі як образний прийом, що втілює найперше авторські емоції.

На противагу згаданому трактату Барановича, поетичні вкраплення до тексту “Месії правдивого” Іоанікія Галятовського мають суто раціональне навантаження. Так, на початку твору подибуємо емблематичний вірш на герб Ісуса Христа. Цей поетичний текст є своєрідною “префігурацією” змісту твору, налаштовує читача на відповідний лад, адже безапеляційний, категоричний тон, що ним позначена згадана епіграма, подає автора як “оратора-учителя”, котрий утверджує свій погляд, відкидаючи будь-які аргументи супротивників. Наявні в тексті “Месії правдивого” “Віщування Сивілл” образно підсилюють аргументацію Іоанікія Галятовського щодо найдискусійніших питань християнської історії, вказуючи на додаткове джерело інформації, яке під ту пору користувалося неабияким авторитетом.

Відтак, поетичні вкраплення до корпусу полемічної розправи Іоанікія Галятовського, залишаючись підпорядкованими суворій логіці, виконують також функцію емоційного впливу на реципієнта.

У трактаті “Знаменія пришествія антихриста” Стефана Яворського, спрямованому проти російських розкольників, ми зустрічаємо не лише вірші, а й метризовану прозу. Можемо завважити, що поетичні чи наближені до поетичних вкраплення в текст трактату знову ж таки, як і в “Nowej miary...” Лазаря Барановича, є засобом вияву авторських емоцій. Це, вочевидь, обумовлюється тим впливом, що його Баранович справив свого часу на творчість Яворського.

На початку свого твору Стефан Яворський подає вірш “Аще хочете любимицы знати”, який, окрім типової для українського бароко функції книжкової окраси, мав цікаве смислове навантаження. Тут автор подає своє ім’я в акровірші, водночас застерігаючи читача від поспішних висновків, котрі ґрунтуються на поверхових (таких, що часто свідомо ігнорують істину) ознаках. Ця поезія повинна була налаштувати реципієнта на належне сприйняття трактату, який містить екзегезу апокаліптичних знаків.

Полемізуючи з провідниками руху розкольників, Стефан Яворський нерідко змушений говорити про речі *елементарні*, котрі має знати будь-який пересічний християнин. Цим обумовлена композиція твору, де в тексті вірша стисло, у тезовій формі, сконцентровано думки, котрі автор більш докладно витлумачує в передмові. Зауважмо також, що і в передмові Стефан Яворський нерідко вдається до ритмізованої прози. Застосовувана тут стилістика – “нагнітання” окличних речень, послуговування влучними порівняннями та метафорами (котрі викликають алузії на текст “Треносу” Мелетія Смотрицького) – створює відчуття динамізму, що, як уже зазначалося, є характерною ознакою барокової традиції. Водночас такий “риторичний механізм” покликаний справити

посутній “тиск” на супротивника, “обеззброїти” його, позбавити можливості будь-що закинути у відповідь.

Дещо осібно з-поміж українських барокових полемічних писань стоїть твір Стефана Яворського “Камень в...ры”, адже якщо перші три полемічні праці, що стали об’єктом нашого дослідження, тяжіють до епістолярного жанру, то цей трактат є радше ґрунтовною науковою розвідкою.

Зазначмо, що антипротестантський трактат “Камень в...ры” було написано переважно для тих людей, котрих сколихнула протестантська проповідь; для їхнього переконання Стефан Яворський виклав усі православні догмати, що їх заперечували протестанти, навів докази й заперечення щодо цих закидів. Тому “вся книга є зображенням двобічного – позитивного й негативного”⁴.

У тексті “Каменя в...ры” віршовані фрагменти застосовувалися передовсім із суто дидактичною метою – для кращого запам’ятовування. Окрім того, поетичні вкраплення, що навіть графічно виокремлюються з-поміж іншого тексту, могли зацентувати увагу реципієнта на якихось посутніх моментах. Вірші чи метризована проза, уклинюючись у прозовий текст своєю інакшою ритмічною організацією, позбавляли виклад монотонності; у такий спосіб виокремлювалися певні важливі деталі. Однак, варто також зауважити, що деякі з цих поетичних вкраплень могли виконувати ще й функцію книжкової окраси.

Водночас, зважаючи на непересічний художній таланти Стефана Яворського, його бажання займатися передусім літературною творчістю, можемо зазначити, що мистецький хист автора позначився на його наукових писаннях не лише на формальному рівні. Подекуди автором оволодівають щирі емоції, наслідком чого маємо образні поетичні тексти.

Отже, ми дійшли висновку, що поетичні вкраплення до полемічних трактатів XVII – XVIII ст. застосовувалися найперше з метою емоційного “пожвавлення” тексту. З одного боку, вони були засобом вияву авторських почуттів, витіснивши лайку як прийом, доволі поширений раніше (“Nowa miara starey wiary” Лазаря Барановича, “Знаменія пришествія антихриста” та почасті “Камень в...ры” Стефана Яворського); з іншого – засобом впливу на емоції реципієнта (“Месія правдивий” Іоаникія Галятовського). Окрім того, віршовані відступи вводилися з дидактичною метою, щоб покращити запам’ятовування та популяризувати біблійні сюжети (“Камень в...ры” Стефана Яворського, “Nowa miara starey wiary” Лазаря Барановича). Поетичні вкраплення виконували також роль “прикнижного реквізиту”, що найвиразніше відслідковується в текстах посвят та вступів (“Nowa miara starey wiary”, “Месія правдивий”, “Знаменія пришествія антихриста”), а подекуди і в текстах наукових писань (“Камень в...ры”). Нарешті, віршовані вступи до прозових текстів мали налаштувати читача на відповідний лад, тобто в такий спосіб автор заделегіть забезпечував адекватний щодо теми та способів її потрактування настрої

⁴ Самарин Ю. Стефан Яворский и Феофан Прокопович // Самарин Ю. Избранные сочинения. – М.: Московский философский фонд РОССЛЭН, 1996. – С. 43.

реципієнта (“Nowa miara starey wiary”, “Месія правдивий”, “Знаменія пришествія антихриста”).

У третьому розділі “Український бароковий панегірик як прозово-поетичний текст” ми прагнули з’ясувати особливості поєднання поезії та прози в панегіричному жанрі.

Звертаючись до історії жанру панегірика у вітчизняній літературі, ми зазначаємо, що епідиктичне красномовство переживає тут справжній розквіт в XI – XII, тимчасом як у Західній Європі воно під ту пору взагалі не отримало широкого розвитку. Однією з провідних рис тогочасного красномовства є ритмічна побудова мови. “Подекуди інерція ритму така виразна, що промова викликає враження вірша в прозі. Звичайно, цей ритм виникав із чергування речень у одній і тій самій синтаксичній конструкції, іноді із закономірним повтором першого чи останнього слова”⁵. Тут виразно простежуються візантійські впливи, що є цілком природним, адже після прийняття християнства до Київської Русі потрапляє й низка пам’яток візантійської літератури.

Власна агіографічна література починає ширитися після канонізації перших українських святих. Так, досить популярними стають розповіді про праведне життя та страдницьку смерть Бориса і Гліба, життя княгині Ольги та князя Володимира. Найвідомішими зразками епідиктичного красномовства тих часів є “Слово про закон і благодать” Іларіона Київського та проповіді Кирила Туровського, а дещо перегадом – “Киево-Печерський патерик”.

Об’єктом нашої студії було обрано панегірики “Bogaty wirydarz...” Івана Орновського, “Redivivus phoenix. Lazarus Baranovich” Лаврентія Крщоновича, “Pelnia niewbywaiącey chwaiu...” та “Echo głosu...” Стефана Яворського, “Августейшей непоб...димой імператриц... ея священн...йшему царскому величеству Єлизавет... Петровн...” Мануїла Козачинського, що давало змогу відстежити явище синкретизму в “золоту” (мазепинську) добу та пізній період українського бароко, а також з’ясувати специфіку поєднання поезії та прози в панегіриках на пошану світських та церковних осіб.

Аналізуючи згадані панегірики, ми виявили низку образів та мотивів (греко-римський Олімп, сонце, сад, слава тощо), притаманних бароковій традиції. Варто зазначити, що використання так званих “спільних місць” (loci communes) чи топосів є однією з ознак риторичного первня в літературі.

Панегірики середини XVII ст. хоча й присвячувалися високим особам – царям, гетьманам, церковним ієрархам, – не завжди виконували функції суто етикетної поезії. Часто їхні автори висловлювали в такий спосіб свої власні політичні, моральні та естетичні погляди. Ця традиція надовго закріпилася в українській літературі, прикладом чого є панегірик Івана Орновського на честь харківського полковника Федора Донця-Захаржевського “Bogaty wirydarz...”. З огляду на розвиток усіх тогочасних жанрів у лоні риторики, цілком закономірним є той факт, що елементи історичної літератури знаходимо в поетичних текстах, а вірші – в літописах. Саме тому Іван Орновський

⁵ Еремін І. Лекції и статті по истории древней русской литературы. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1987. – С. 75.

уводить до свого тексту прозові коментарі, котрі деталізують історичні події, описані віршами. До того ж поєднання поезії та прози під добу бароко було пов'язане також із впливом гомілетики, адже проповідник мав докладно витлумачити, чому ті чи інші якості мусять переважати в людині, а відтак – чому автор обирає для прославлення саме цю особу. Крім того, у прозовій передмові автор мав змогу обґрунтувати свої політичні пріоритети, світоглядні позиції, зосередити увагу реципієнта на певних історичних фактах.

Яскравим прикладом таких настанов є також панегірик “*Redivivus phoenix. Lazarus Varanovich*” Лаврентія Крщоновича. Фрагмент цього твору ми віднайшли у відділі рідкісних видань та рукописів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка підшитим до панегірика Стефана Яворського на пошану Варлаама Ясинського “*Pelnia nieubywaiącey chwaіy...*” за № 529577. Прозовий вступ до поетичного тексту панегірика введений автором з метою зосередження уваги реципієнта на справах, гідних наслідування. Саме тут оприявнюються філософсько-богословські пріоритети Лаврентія Крщоновича та почасти витлумачується сюжетна концепція, закладаючи водночас підмурівки для розвитку образної системи панегірика.

Прикметним є виокремлення в тексті панегірика дескриптивних віршів. Відомо, що Лаврентій Крщонович і сам був автором “Риторики”, де висловлював думку про необхідність насичення літературного твору алегоріями, метафорами, символами, емблемами та ієрогліфікою. Їхнє розмаїття мало становити стилістичний поліфонізм, котрий був характерним для літератури бароко і впливав на читача як змістовим наповненням тексту, так і його графічним оформленням.

Студіюючи панегірик першого українського поета-лауреата Стефана Яворського “*Pelnia nieubywaiącey chwaіy...*”, присвячений Київському митрополитові Варлаамові Ясинському, ми з'ясували, що панегірик має неначебто дві частини, нашаровані одна на одну: ув одній із них превалює елемент сакральний (вірші до небесних покровителів, тезоіменні вірші, фінальна прозова частина), в іншій – почасти увиразнюється світський елемент (вірші на герб Ясинських, передмова, прикінцевий віршований цикл “*Mnemosine sive recordatio patrociniі stephanica*”). При тому в основі першої частини перебуває ім'я, а в основі другої – родовий герб Ясинських. Це дозволяє стверджувати, що перша частина тексту панегірика структурно тяжіє до жанру проповіді, де вірші до святих покровителів розглядаємо як *exordium*, віршовану частину тезоіменного привітання – як *narratio*, а фінальну прозову частину – як *conclusio*. Однак маємо й іншу композиційну лінію, яка значно більшою мірою відповідає вимогам панегіричного жанру: вірші на герб Ясинських, прозова передмова та фінальні вірші. Поєднання цих двох ліній є свідченням того, що, хоча вже на початку XVI ст. панегірик був сформований як окремий жанр, його тривале перебування в лоні проповіді відчутно позначилося на композиційній структурі. Прозові вкраплення в поетичний текст з метою якнай докладнішого витлумачення певних істин чи обґрунтування авторської позиції є, на нашу думку, залишковими явищами проповіді.

Інший панегірик Стефана Яворського “Echo głosu...”, написаний на пошану гетьмана Івана Мазепи, мав на меті створити образ взірцевого володаря. Прозові частини цього твору є своєрідним полем для вияву авторських філософських рефлексій, а також покликані докладніше витлумачувати, а нерідко й попереджувати з’яву тих чи інших образів у поетичному тексті.

Гратуляційна композиція “Августейшей непоб...димой імператриц... єя священн...йшему царському величеству Єлизавет... Петровн...” Мануйла Козачинського, написана трьома мовами, у прозовій передмові містить думки, котрі згодом розробляються у віршах. До того ж сам автор обґрунтовує поєднання поетичного та прозового тексту бажанням уславити шановану особу всіма можливими засобами – як поетичними, так і власне риторичними.

Підсумовуючи, ми зазначаємо, що явище поєднання поезії та прози в панегіричному жанрі було зумовлене головно двома чинниками:

1. Впливом проповідницького жанру, який тривалий час залишався в українській літературі єдиним зразком епідиктичного красномовства; така особливість більшою мірою характерна для творів, присвячених церковним достойникам (“Redivivus pnoenix. Lazarus Varanovich” Лаврентія Крщоновича, “Pelnia nieubuwaiącey chwaіy...” Стефана Яворського).

2. Впливом історичного жанру, що передбачав життєпис видатних осіб у межах хронік; ця риса більше виявилася в панегіриках, написаних на пошану видатних політичних діячів (“Wogaty wirydarz...” Івана Орновського, “Echo głosu...” Стефана Яворського, “Августейшей непоб...димой імператриц... єя священн...йшему царському величеству Єлизавет... Петровн...” Мануйла Козачинського).

У висновках систематизовано та узагальнено основні результати дисертаційного дослідження. Проаналізувавши низку текстів українського письменства XVII – XVIII ст. і зважаючи на ту обставину, що синкретичність є провідною ознакою мистецтва бароко загалом, ми зауважуємо таке:

I. Ведучи мову про синкретичність поезії та прози, варто розрізняти два її види:

1. Віршовані вкраплення до питомо прозових текстів (учительні книжки та полемічні трактати), що побутували у формі присвят, гербових епіграм, епіграфів, своєрідних резюме.

2. Прозові вкраплення до власне поетичних текстів (панегірики), котрі подибуємо у формі передмов, післямов, авторських коментарів.

II. Синкретичність поезії та прози в українській бароковій літературі була зумовлений двома основними чинниками:

1. Превалюванням духовного елемента над світським, а відтак тяжінням багатьох творів до системи церковних обрядів та жанрів:

1. 1. Поетичні вкраплення в твори дидактичної літератури мисляться авторами в контексті літургії, точніше, літургійних піснеспівів. Тут варто вказати також на те, що вірш не завжди усвідомлюється тогочасними письменниками як окремий літературний

вид, котрий може існувати самостійно, без музичного супроводу чи включення його в певне обрядове дійство (“Перло многоц...нное” Кирила Транквіліона-Ставровецького). Окрім того, подібна залежність спричинилася й до виникнення межових явищ, як-от метризована проза (“Алфавіт духовний” Ісаї Копинського).

1. 2. Прозові вкраплення до текстів панегіриків можна пояснити впливом проповідницького жанру, адже, уславлюючи того чи іншого достойника, автор мусив витлумачити, чому він обрав для похвали саме цю особу, наголосити на її чеснотах та закликати реципієнта наслідувати ці найкращі якості (“Redivivus phoenix. Lazarus Baranovich” Лаврентія Крщоновича, “Pelnia nieubuwaiącey chwaiy...” Стефана Яворського). Говорячи про панегірики, слід також підкреслити вплив історичного жанру (це найперше стосується панегіриків “Echo głosu...” Стефана Яворського, “Bogaty wirydarz...” Івана Орновського, “Август...йшей непоб...димой імператриц... єя священн...йшему царському величеству Єлизавет... Петровн...” Мануйла Козачинського), коли автори вводять прозові коментарі, деталізуючи обставини певних подій чи дотримуючись чіткої хронології. Однак, варто наголосити на тому, що, попри всю історичну конкретику, головним завданням панегірика було подати образ християнина, що вартий наслідування, тому вплив проповіді тут превалує.

2. Естетикою бароко, котра вимагала від авторів дотепності, в основі якої перебував концепт, тобто суто ігровий елемент. Українські автори дотримувалися насамперед тих поглядів на природу концепту, що були викладені польським теоретиком літератури М. К. Сарбевським. Уміння поєднувати суперечності вони поцінювали як прикмету гнучкого розуму, здатного додати гармонію в суперечному плетиві явищ. “Концептні” вірші подибуємо переважно в учительних книжках (“Діоптра” Віталія Дубенського, “Руно орошенное” Дмитра Туптала, “Театрон” Івана Максимовича) та подекуди в полемічних трактатах (“Nowa miąga...” Лазаря Барановича).

III. Поєднання поезії та прози в українських барокових текстах мало на меті здебільшого таке:

1. Віршовані вкраплення в прозовий текст, як правило, перебирають на себе суто емоційну функцію:

1. 1. Вони є засобом віддзеркалення авторських емоцій. Тут найперше йдеться про полемічні трактати (“Nowa miąga...” Лазаря Барановича, “Знаменія пришествія антихриста” Стефана Яворського), коли письменник веде дискусію, спираючись на виважені богословські аргументи, а почуття, що сповнюють його, висловлює в поетичних відступах.

1. 2. Віршовані вкраплення є формою впливу на емоції реципієнта (віщування Сивілл у трактаті “Месія правдивий” Іоанікія Галятовського).

1. 3. У дидактичній літературі досить часто подибуємо поєднання обидвох згаданих вище засобів, адже, переконуючи реципієнта в необхідності дотримання моральних норм християнського життя, автор почасти сам доходить певної екзальтації (“Алфавіт духовний” Ісаї Копинського).

2. Віршовані присвяти виконують роль своєрідного “прикнижного реквізиту”. Окрім того, досить часто вони були покликані “задавати тон” всьому подальшому викладу, налаштовуючи реципієнта на адекватне сприйняття твору (“Nowa miaga...” Лазаря Барановича, “Знаменія пришествія антихриста” Стефана Яворського, “Месія правдивий...” Іоанікія Галятовського); незрідка вони слугували своєрідним унаочненням, прикладом, що підтверджує основну думку твору (“Руно орошенное” Дмитра Туптала та “Алфавіт духовний” Ісаї Копинського).

3. Нарешті, варто виокремити суто дидактичну функцію поетичних вкраплень: вони мали на меті полегшити сприйняття та запам’ятовування певного матеріалу (євангельські вірші в тексті “Nowey miagu...” Лазаря Барановича, “Камень в...ры” Стефана Яворського).

4. Натомість прозові вкраплення до поетичних текстів можна потрактувати як своєрідну “царину” для філософських та богословських рефлексій автора, а також як засіб витлумачення чи конкретизації певних образів, подій тощо (“Redivivus phoenix. Lazarus Baranovich” Лаврентія Крщоновича, “Pelnia nieubuwaiącey chwaіy...” та “Echo głosu...” Стефана Яворського, “Bogaty wirydarz...” Івана Орновського, “Августейшей непоб...димой імператриц... ея священн...йшему царському величеству Єлизавет... Петровн...” Мануїла Козачинського).

На підставі наведеного аналізу можемо зробити висновок: синкретизм поезії та прози простежується в найрізноманітніших жанрах української літератури XVII – XVIII ст., виявляючи тим самим її глибинне риторичне підґрунтя.

Основні положення дисертації висвітлені в таких публікаціях:

1. Борисенко К. Образ Слобожанщини в панегірику Івана Орновського на честь харківського полковника Федора Донця-Захаржевського // Слобожанщина. – 2000. – № 15. – С. 98 – 106.

2. Борисенко К. Тема часу в збірці Івана Величковського “Зегар цілий з полузегарком” // Наукові записки Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди: Серія літературознавство. – Харків, 2000 – Вип. 3 (27). – С. 61 – 68.

3. Борисенко К. Явище синкретизму поезії та прози у полемічному трактаті Іоанікія Галятовського “Месія правдивий” // Медієвістика: Збірник наукових статей / Відп. ред. Олекса Мишанич. – Одеса: Астропринт, 2002. – Вип. 3. – С. 192 – 202.

4. Борисенко К. Курйозні вірші Івана Величковського // Від бароко до постмодерну: Збірник праць кафедри української та світової літератури, присвячений пам’яті професора Віктора Тимченка / За ред. доктора філології, професора Леоніда Ушкалова. – Харків: Майдан, 2002. – С. 40 – 47.

5. Борисенко К. Художні особливості трактату Стефана Яворського “Камінь віри” // Літературознавчі обрії: Праці молодих учених України. – К.: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2002. – Вип. 3. – С. 41 – 44.

6. Борисенко Е. Христианские мотивы в панегириках Ивана Величковского // Литература и христианство: Материалы юбилейной международной конференции / Ред.-сост. Н. В. Бардыкова. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2000. – С. 23 – 27.

7. Борисенко К. Епіграми І. Величковського в контексті української літератури бароко // Літературознавчі обрії: Праці молодих учених України. – К.: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2001. – Вип. 2. – С. 3 – 7.

АНОТАЦІЯ

Борисенко К. Г. Явище синкретизму поезії та прози в українській літературі барокової доби. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.

Харків, 2003.

Метою нашої дисертаційної студії є з'ясування основних питань, пов'язаних із синкретизмом поезії та прози в українському письменстві XVII – XVIII ст., а саме генезою цього явища, його природою та формами існування, а також його розвитком. Об'єктом дослідження є учительні книжки, полемічні трактати та панегирики XVII – XVIII століть.

Дослідження синкретизму поезії та прози в українській літературі барокової доби підтверджує думку про те, що це явище є одним із визначальних для тогочасної української літератури. Композиційні, тематичні та жанрові особливості поєднання поезії та прози свідчать про потужну риторичну традицію, котра сформувалася в літературі XVII – XVIII століть, а також вказують на розвиток тогочасних жанрів (прозових та поетичних) у лоні риторики.

Ключові слова: бароко, синкретизм, поезія, проза, риторика.

АННОТАЦИЯ

Борисенко К. Г. Феномен синкретизма поэзии и прозы в украинской литературе эпохи барокко. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина.

Харьков, 2003.

Целью нашей диссертационной работы является выяснение основных вопросов, связанных с синкретизмом поэзии и прозы в украинской литературе XVII – XVIII веков, именно генезисом этого феномена, его природой и формами существования, а также его развитием. Объектом исследования являются учительные книги, полемические трактаты и панегирики XVII – XVIII столетий.

Исследование синкретизма поэзии и прозы в украинской литературе эпохи барокко подтверждает мысль о том, что этот феномен является одним из определяющих для

тогдашней украинской литературы. Композиционные, тематические и жанровые особенности синкретизма поэзии и прозы свидетельствуют о мощной риторической традиции, которая сформировалась в литературе XVII – XVIII столетий, а также указывают на развитие тогдашних жанров (прозаических и поэтических) в лоне риторики.

Ключевые слова: барокко, синкретизм, поэзия, проза, риторика.

SUMMARY

Borysenko K. H. The phenomenon of syncretism of poetry and prose in the Ukrainian literature of baroque age. – Manuscript.

The thesis for a candidate degree of philological sciences.

Specialty 10.01.01. – Ukrainian literature. – Kharkiv National University after V. N. Karasin. Kharkiv, 2003.

In our work are found out the questions connected with the syncretism of poetry and prose in the Ukrainian literature of XVII – XVIII centuries, genesis of this phenomenon, its nature and forms of existence, and also its development. In dissertation is comprehended the phenomenon of syncretism of poetry and prose in the Ukrainian literature in the context of the baroque rhetorical tradition but in context of the world literature process and also is found out the theoretic-literary and historical-philosophic basis this phenomenon. The material of our work is the Ukrainian and Poland texts by Kyrylo Trankvilion-Stavrovetskyi, Isaya Kopnyskyi, Vitalyi Dubenskyi, Ioanykij Galiatovskiy, Dmytro Tuptalo, Ivan Maksymovych, Lazar Baranovych, Ivan Ornovskiy, Stephan Iaworskyi, Manuylo Kozachynskiy, Lavrentiy Krshchonovych. The part of these texts hadn't been special research for our time. The object of research are Ukrainian didactic books (“Dioptra”, “Alphavit dukhovnyi”, “Perlo mnohotsinnoye”, “Runo oroshennoye”, “Theatron”), polemic treatises (“Nowa miara starey wiary...”, “Mesiya pravdyvyi”, “Znameniya pryshestviya antyhrysta”, “Kamen viry”) and panegyrics (“Redivivus phoenix. Lazarus Baranovich”, “Pelnia niewbywaiŃcey chwaiy...”, “Echo giosu...”, “Bogaty wirydarz...”, “Augustijshej imperatrytsi Elisabethi Petrovni”) XVII – XVIII centuries.

Studying the didactic text we can distinguish single two tendencies that made our authors to connect poetry and prose in limits of the text.

At the first we must note that Ukrainian didactic literature had liturgy like example and, so that, tried to involve the verses in corps of prose didactic texts, imitating the liturgy songs (“Alphavit dukhovnyi” by Isaya Kopnyskyi, “Perlo mnohotsinnoye” by Kyrylo Trankvilion-Stavrovetskyi). This fact testifies that verses hadn't identified like independent one that can be without prose or without music.

The second line we can connect with spread of baroque literal theories from the west, which in their warp had the doctrine about concept, which connected with intellect ability of authors (“Dioptra” by Vitalyi Dubenskyi, “Runo oroshennoye” by Dmytro Tuptalo, “Theatron” by Ivan Maksymovych). The verses gave in experiments more and give possibility to concentrate the attention of recipient on the main questions. Analyzed the polemic treatises we can say that verses fragment in that texts at the first used like “emotion” brighten of text. From one hand,

verses were means by expression of emotion by the author, had forced out the brutal like means, with had been spread more before (“Nowa miara starey wiary...” by Lazar Baranovych, “Znameniya pryshestviya antyhrysta” by Stephan Iaworskyi; from another, – versus had been means of pressure upon emotion of recipient (“Mesiya pravdyvyi” by Ioanykij Galiatovskiy). Also the verses fragments used like means of didactic, for popularity the bible topics (“Kamen viry” by Stephan Iaworskyi, “Nowa miara starey wiary...” by Lazar Baranovych). Also, poetic fragments used like “book properties”, that we can see in the text of the dedications and introductions (“Nowa miara starey wiary...”, “Mesiya pravdyvyi”, “Znameniya pryshestviya antyhrysta”) but sometimes and in the texts of scientific books (“Kamen viry”). The versus introductions had aim to dispose the reader for according “ton”, and in that way ensure according with topic and means of expression the frame of mind by recipient (“Nowa miara starey wiary...”, “Mesiya pravdyvyi”, “Znameniya pryshestviya antyhrysta”).

After studding Ukrainian panegyrics we can say that syncretism poetry and prose in this genre had to causes. The first connected with influence of the sermon genre with for a long time had been single example of gratulation rhetoric in Ukrainian literature (“Redivivus phoenix. Lazarus Baranovich” by Lavrentiy Krshchonovych, “Pelnia niewbywaińcey chwaiy...” by Stephan Iaworskyi). The second phenomenon of syncretism of the poetry and prose can be connected with historical genre that foresees biography by understand people in limits of chronic (“Echo giosu...” by Stephan Iaworskyi, “Bogaty wirydarz...” by Ivan Ornovskiy, “Augustijshej imperatrytsi Elisabethi Petrovni” by Manuylo Kozachynskiy).

At all we can say about phenomenon of syncretism of the poetry and prose in baroque age like reveal of rhetorical basis of the Ukrainian literature of XVII – XVIII centuries.

Key words: baroque, syncretism, poetry, prose, rhetoric.